

TÜRKÇENİN İLK ESERİ: ORHUN YAZITLARI

Orhun Yazıtları, Göktürk Yazıtları ya da Köktürk Yazıtları, Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Orhun alfabesi ile Göktürkler tarafından yazılmış yapıtlardır. Bilge Kağan ve Kül Tigin yazıtlarını Yolluğ Tigin yazmıştır. Yolluğ Tigin aynı zamanda Bilge Kağan'ın yeğenidir. Yazıtlarda bu abidelerin sonsuzluğa kadar kalması temennisi ile "Bengü Taşlar" denmiştir. Bu dönemde kullanılan dile Göktürkçe denmektedir.

Yazıtlar, 1889 yılında Moğolistan'da Orhun Vadisi'nde bulunmuşlardır. Bu yazıtlar II. Göktürk Kağanlığı'na aittir. Yazılış tarihleri MS. 8. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Yazıtlardan Kül Tigin Yazıtı 732 yılında, Bilge Kağan Yazıtı 735 yılında yazılmışlardır.

SES BİLGİSİ

Büyük Ünlü Uyumu:

Sözcüğün ünlüleri arasındaki kalınlık incelik uyumudur. İlk hecedeki ünlü kalınsa diğer ünlüler de kalın, inceyse diğerleri de ince olur.

Ör: Çocuklar, beklemişler...Karışık gelmişse BÜU'ya uymaz.Ör:İnsan, kalem,kitap...

→*Aslen Türkçe oldukları halde sonradan uğradıkları ses değişikliği nedeniyle BÜU'ya uymayan kelimeler de vardır.Ör:Kardeş (kardaş), elma (alma), anne (ana)...*

→*Türkçede bazı ekler BÜU'yu bozar:*

- **-ken** : bakarken
- **-ki** : akşamki
- **-leyin** : sabahleyin
- **-gil** : dayımgil
- **-ımtırak** :sarımtırak
- **-daş** :meslektaş
- **-yor** :bekliyor

→*Türkçede ilk heceden sonra o, ö ünlüleri bulunmaz.-yor eki hariç.*

→*Yabancı sözcüklerde, birleşik kelimelerde ve tek hecelilerde BÜU aranmaz: ilkbahar, petrol, tek...*

→ BÜÜ'ya uymayan kelimelere gelen ekler kelimenin son hecesindeki sese uyar:insanın...

	DÜZ		YUVARLAK	
	GENİŞ	DAR	GENİŞ	DAR
KALIN	A	I	O	U
İNCE	E	İ	Ö	Ü

Küçük Ünlü Uyumu:

Kelimenin ünlüleri arasındaki düzlük-yuvarlaklık uyumudur. Buna göre:

→İlk ünlü **düzse (A,E,I,İ)** diğerleri de **düz**,

→İlk ünlü **yuvarlaksa (O,Ö,U,Ü)** sonraki

→ ya düz geniş **(A,E)**

→ya da dar yuvarlak **(U,Ü)** olarak gelir. Başka bir ifadeyle:

“Balıkesir” → “Balıkesir”

“Koyun ölür” → “Tavuk güler” ...

ÖR: bekledim, kömürlük, gövdesi, umursamaz, tarafsızlık, yorgunluktan

→*KÜÜ kelimenin tamamında değil, komşu iki hece arasında aranır: yumurtacı, yuvarlaklık, görebilmişti...*

→ *Yabancı sözcüklerde, birleşik kelimelerde ve tek hecelilerde KÜÜ aranmaz.*

→-yor eki KÜÜ'yu devamlı bozar:olmuyor.

→*Aslen Türkçe olduğu halde KÜÜ'ya uymayan kelimeler de vardır:Tavuk, kabuk, kavun, yamuk, çamur...Bunlarda “b,m,v” dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisi vardır.*

→BÜÜ'ya uymayan kelimeler KÜÜ'ya uysa bile uymaz sayılır:Kalem,insanlık,

ÜNSÜZLER:

	SERT	YUMUŞAK
SÜREKLİ	F, H, S, Ş	Ğ, J, L, M, N, R, V, Y, Z
REKSİZ	P, Ç, T, K	B, C, D, G

SES OLAYLARI:

A.Ünsüz değişimi / Yumuşaması: Sonunda “p,ç,t,k” sert ünsüzleri bulunan kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldığı zaman sonlarındaki sert ünsüzler yumuşayarak “b,c,d,g/ğ” olur.

Ör:Ağaç-ı→ağacı

Kitap-ı→kitabı

Git-en→giden

Renk-i →rengi

Yürek-i→yüreği

→Bazı birleşik kelimelerde de yumuşama görülebilir:Kayıp-et→kaybet-

Kayıt-ol→kaydol-,Kayıp-ol→kaybol

!!! Kasıt-et-→kastet- !!!

→Tek heceli kelimelerin bir kısmı bu kurala uymaz:

Tek-il→tekil İç-i→içi

İlk-in→ilkin Maç-a→maça

Saç-a→saça Seç-enek→seçenek

Sat-ıl-→satıl- Yat-ır-→yatır-

Ek-in→ekin Bak-ıcı→bakıcı

İç-ecek→içecek ot,et,süt,tek...

→ Bazılarıysa uyar: Taç, dip, uç, kap, renk, çok.....

→ *Yabancı asıllı kelimeler genellikle bu kurala uymaz: Devlet-in → devletin, millete → millete, hukuk-un → hukukun.*

layık-ı → layığı; layık-ıyla → layıkıyla!!

→ *Özel isimlerdeyse söyleyişte olsa bile yazıda gösterilmez: Mahmut-u, Ahmet-i Sinop-a....*

Ünsüz Benzeşmesi / Sertleşmesi:

Sonunda f,s,t,k,ç,ş,h,p ünsüzleri bulunan buluna kelimeler "c,d,g" yle başlayan bir ek aldığı zaman ekin başındaki yumuşak ünsüzler sertleşerek "ç,t,k" olur.

Koltuk-dan → koltuktan, millet-ce → milletçe

Sınıf-da → sınıfta, git-di → gitti, aş-cı → aşçı

Kes-gin → keskin, bas-gı → baskı, Türk- ce → Türkçe, **1905-de → 1905'te**,

→ *Bazı (birleşik) kelimelerde sertleşme olmaz:!!! Üç-gen, dört-gen, beş-gen*

Ünsüz Türemesi:

Yabancı dillerden geçen bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek veya kelime aldıkları zaman asıllarındaki çift ünsüz ortaya çıkar: His-et → hisset, af-et → affet, hak-ı → hakkı, red-et → reddet, sır-ı → sırrı, hat-ı → hattı...

→ Yan yana gelen her ses ünsüz türemesi değildir! Hissiz, cadde, madde, ciddi....

Ünsüz Düşmesi:

→ *Sonunda -k bulunan bazı kelimeler -cık / -cek eki aldığı zaman sonlarındaki -k'ler düşer: küçük-cük → küçücük, minik-cik → minicik, ufak-cık → ufacık, büyük-cek → büyücek, çabuk-cak → çabucak,*

→ *Sonunda "k" bulunan bazı kelimeler -l, -al/-el eki aldığı zaman sonlarındaki k'ler düşer: seyrek-l → seyrel-, alçak-l → alçal-, yüksek-l → yüksel-, ufak-la → ufala-....*

!!Ast- teğmen → asteğmen, üst - teğmen → üsteğmen, öpüş-cük → öpücük, gülüş-cük → gülücük....

Ünlü Düşmesi:

→ *İkinci hecesinde dar ünlü (ı,i,u,ü) buluna kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıkları zaman (vurgusu düşen orta hece) ünlüsü düşer:*

Alın-ı→alnı, karın-ı→karnı, oğul-u →oğlu, boyun-u→boynu, akıl-ı→aklı, fikir-i→cisim-i→ cismi, gönül-ü → gönlü, züluf-ün→ zülfün ; ayır-ıl→ ayrıl-, çevir-e→ çevre, devir-il-→ devril-, sıyrıl-ıl→sıyrıl-, kıvrım-ım→ kıvrım, ayır-ıntı→ayrıntı, devir-e→ devre, yalın-ız→yalnız, yanıl-ış→ yanlış...

→Et-,ol- yardımcı fiilleriyle birleşen birleşik kelimelerde de ünlü düşmesi olabilir:

Sabır-et→sabret, şükür-et→şükret, kayıp-ol→kaybol, emir-et→emret, kahır-ol→kahrol-, hapis-et→hapset-..

→ -la / le , -ar / -er...gibi bazı ekleri alan kimi kelimelerde de ünlü düşmesi olabilir:

Yumurta-la→yumurtla-, sızı-la→sızla-, ileri-le→ilerle-, sızı-la→sızla-, koku-la →kokla-, uyku-la→uyukla-; oyun-a→ oyna; uyu-ku→uyku; sarı-ar-→sarar-...

→Bazı birleşik kelimelerde yan yana gelen iki ünlüden biri düşer:

Cuma-ertesi→cumartesi, Pazar-ertesi → pazartesi, sütlü-aş→sütlaç, güllü-aş → güllaç, kahve-altı→kahvaltı, ne-için → niçin, ne-asıl→nasıl, kayın-ana → kaynana...

→Kimi şiiirlerdeyse ölçüye uydurmak için bazı sesler düşürülür ve yerine ' işaretini konur:Karac'oğlan, n'eylersin...

→Bazı durumlardaysa iki ünlü yan yana gelmediği halde ünlünün düştüğü görülür.Buna "ünlü aşınması" denir:

Nere-de→nerde, ora-dan→ ordan, bura-da→burda, içeri-de→içerde...

Ek Fiil Düşmesi ve İle'nin Ekleşmesi

İsime gelerek onların yüklem olmasını sağlayan, basit zamanlı fiilleri ise birleşik zamanlı yapan i- fiili genellikle düşer:

Gelmiş - i - di → gelmişti, sevimli - idi → sevimliydi(i/y)

→Bağlaç olan ile ise ünsüzle biten kelimelere başındaki i'yi düşürerek; ünlüyle bitenlereyse i'sini y'ye dönüştürerek birleşir ve ek haline gelir. (ÖSS sorusu!)

Ünlü Türemesi:

→-cık / -cik eki alan bazı bazı kelimelerde araya bir ünlünün girdiği görülür:

Bir-cik→biricik, az-cık→azıcık, genç-cik → gencecik, dar-cık→daracık...

→pekiştirilmiş bazı kelimelerde de ünlü türemesi olabilir:

Yalnız → yapayalnız, çevre → çepeçevre, gündüz → güpegündüz, düz → düpedüz, !!sıklam → sırlıklam, çıplak →çırılçılak!!

Ünlü Daralması:

Sonunda düz-geniş ünlü (A-E) bulunan kelimelere -yor eki gelince bu ünlüler darlaşıarak "ı,i,u,ü" olur:

Bekle-yor→bekliyor, tara-yor→ tarıyor, olma-yor→olmuyor, görme-yor→ görmüyor

→De- , ye- kelimeleri de -y'yle başlayan bir ek aldığı zaman keklerindeki ünlü daralır:

De-y-en→diyen, ye-y-ecek→ yiyecek,

!! deyincede!!

!ne-ye→niye

→Bu iki yerin dışında ünlü daralması olmaz,Olmadığı halde olmuş gibi ünlü daraltmak imla hatası olur:

Bekliyen, anlayacak, demiyen,ağlıyan...

N / M Çatışması (Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi):

Türkçede "b" den önce gelen "n" ler "m" olur:

Penbe→pembe, canbaz→cambaz, saklanbaç →saklambaç, anbar→ambar, tenbel→tembel, çarşanba→Çarşamba,

→Özel isimlerde ve birleşik kelimelerde olmaz:İstanbul, Safranbolu, binbaşı,onbaşı...

E/A(KÖK)Değişimi(Ünlü Kalınlaşması):

"Ben" ve "sen" zamirleri yönelme hali eki -e aldığı zaman köklerindeki ince e ünlüleri kalınlaşıarak a olur:

Ben-e→bana, sen-e→sana...

Kaynaştırma:

Ünlüyle biten kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldığı zaman araya y,ş,s,n ünsüzlerinden biri girer.

Araba-ı→arabayı, Amasya-a→ Amasya'ya, kapıcı-ın→ kapıcının, araba-ı→arabası...

→Bazı durumlarda ise iki ünlü yan yana gelmediği halde araya n ünsüzü girebilir.Buna “koruyucu ünsüz” denir: o- da → onda, bu- dan → bundan, şu-u→şunu...

→İsim tamlamasında kaynaştırma harfi n ve s dir.Ancak su ve ne kelimeleri hariç.Bunlarda kaynaştırma harfi y dir: Suyun suyu, neyin nesi...(ÖSS sorusu)

Ulama:Sessizle biten kelimelerden sonra sesliyle başlayan bir kelime gelince ilk kelimenin sonundaki sessiz sonraki kelimenin başına eklenerek okunur:

Dün akşam, ...yüzen al sancak...

→Ancak arada herhangi bir noktalama işareti olmamalı!

Lehçe, Şive, Ağız

Lehçe

Bir ana dilin tarihî, siyasî, sosyal ve kültürel sebeplerden dolayı ses yapısının, kapsadığı kelime dağarcığının zamanla değişmiş biçimidir. Lehçeleri aynı topraklarda değil de farklı coğrafyalarda görmek mümkündür.

Türkçenin Çavuşça ve Yakutça lehçeleri vardır.

Yakutlar, Sibirya'da yaşarlar, Şamanist ve Ortodoksturlar. Çuvaşlar ise Volga'nın iki kolunun kesiştiği bölgededirler ve Ortodoks dinindedirler.

Şive

Şiveler milletlerin boylarınca kullanılan biçimleridir. Şivelerde dilde ses ve şekil farklılıkları görülür. Türkçenin Anadolu, Azeri, Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen vb. şiveleri vardır. Şive lehçe gibi dilde aşırı farklılıklar oluşturmaz. Farklı şivelerle söylenmiş sözler anlaşılması yönünden lehçeye göre daha kolaydır.

Ağız

Aynı dilin belli yerleşim bölgelerine göre gösterdiği değişikliktir. Ağızda ses, şekil, söz dizimi, vurgu ve anlamca değişiklikler görülür.

İstanbul ağızı standart Türkçe olarak görülmüştür.

Ağırlıklı olarak ağızda telaffuz farklılıkları ağırlık kazanır.

Karadeniz ağızı, Konya ağızı, Rumeli ağızı gibi .

Sözcük Türleri

Türkçede sözcükler görevleri bakımından sekiz grupta incelenebilirler.

- İsim (Ad): Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, durumları, bütün bunların birbiriyle ilgilerini karşılayan sözcüklerdir: kuş, ağaç, ağlama, düşünce, yargı, bilgi gibi.

- Sıfat (Önad): Adların niteliklerini, ne durumda olduklarını sayılarını, ölçülerini, gösteren, soran ya da belirten sözcüklerdir.

- Fiil (Eylem): Oluş, kılınış, durum gösteren sözcüklerdir.

- Fiilimsi (Eylemsi): Fiillerden türemiş olmakla birlikte bir fiil gibi çekimlenemeyen olumlu, olumsuz şekilleri yapılabilen ve cümlede isim, sıfat, zarf gibi görevlerde kullanılan sözcüklerdir.

- Zamir (Adıl): Adların yerini tutan, bu görevi yerine getirirken kişi, soru, gösterme ve belgisizlik kavramları da taşıyan sözcüklerdir.

- Zarf (Belirteç): Eylemlerin, sıfatların ya da görevce kendisi ne benzeyen sözcüklerin anlamlarını zaman bildirerek, güçlendirerek ya da kısıtlayarak etkileyen sözcüklerdir.

- Edat (İlgeç): Anlamı ve görevi daha çok cümle içinde birlikte bulunduğu sözcüklerle beliren, sözcükler arasından ilgi kuran sözcüklerdir.

- Bağlaç: Eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, sözcük öbeklerini, özellikle cümleleri bağlamaya yarayan; bunlar arasında anlam ve biçim bakımından bağlantı kuran sözcüklerdir.

- Ünlem: Sevinme, kızma, korku, acıma, şaşma, gibi ansızın beliren duyguları yansıtmaya yarayan sözcüklerdir.

Türkçe Kökler

Türkçe bitişken dillerdendir. Türkçe'de deği-şik yapım ekleriyle, bir isim ya da fiil kökünden çeşitli kavramları karşılayan yeni sözcükler türetilmektedir. Sözcük türetiminde köklerde genellikle hiçbir değişiklik olmamaktadır:

Bak-bakıcı, aç-açık, ad-ad-landırmak, sev-sevimli gibi.

Bazı örneklerde görülen değişiklikler çoğunlukla fonetik (sesbilgisel) bir nitelik gösterir:

Gelmek-getirmek, beni-bana, beklemek-bekliyor, görmek-göstermek gibi.

Türkçe'de yalnızca "son ek" vardır; bazı dillerde olduğu gibi "içek" ve "önek" yoktur.

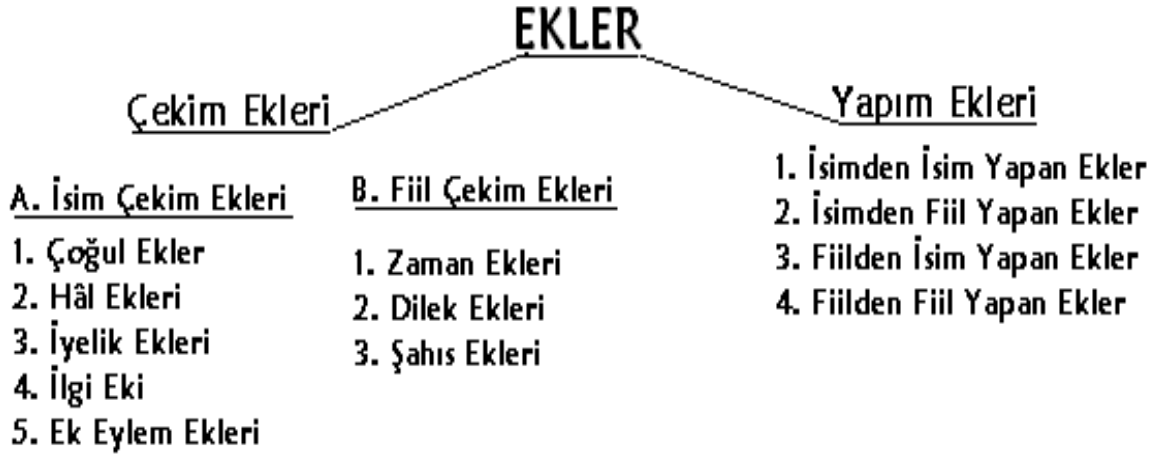
Türkçe'de kökler genellikle tek hecelidir. Bugün birden çok heceli olarak görülen bazı kökler tek heceye indirgenmektedir. Türkçe'de tek heceli fiil kökü 200 dolayındadır. Kökler;

Fiil kökü

Ad kökü

olarak ikiye ayrılır. Köklere çekim ekleri getirilerek sözcüğün cümle içindeki öbür sözcüklerle ilişkisi sağlanır; yapım ekleri kullanılarak da yeni sözcükler türetilir.

ÇEKİM VE YAPIM EKLERİ

A) İSİM ÇEKİM EKLERİ:

1) Çokluk Eki: İsimlerin sayı bakımından çokluğunu bildirirler.
Örnek: elmalar, çocuklar, öğrenciler.

2) Hal Ekleri: -i, -e, -den, -de ekleridir.
Örnekler: Kitabı ver (belirtme hali)
Yola bak (Yönelme hali)
Evden geliyorum (Çıkma hali)
Sende kaldı (Bulunma hali)
Sıradan insanlarla işim olmaz. (Sıfat yapmıştır ve bu yüzden yapım eki olmuştur)
Bunlar gözde çocuklardır. (Sıfat yapmıştır ve bu yüzden yapım eki olmuştur)
Sudan sebeplerle yanıma gelme (Sıfat yapmıştır ve bu yüzden yapım eki olmuştur)

3) İyelik ekleri: Eklendiği isimlerin kime ait olduğunu ifade eder.
Örnek: Kitabım, kitabın, kitabı, kitabımız, kitabınız, kitapları iyelik eklerini, ismin başına benim, onun, bizim, sizin, onların zamirlerini getirerek bulabiliriz.

4) İlgî ekleri (Tamlama Ekleri): “ın, in, un, ün” biçimindedir. Belirtili isim tamlaması kurar.
Örnek: kapı-n-ın kol-u, müdür-ün oda-sı

5) Eşitlik Eki: “-ca, -ce” biçimindedir.
Örnek: Sence bu doğru mu?
Çocukça davranma

6) Ek eylem Ekleri: İsim soylu sözcükler yüklem yapma göreviyle kullanılan eklerdir.
Örnek: iyi-y-im, iyi-sin, iyi-dir, iyi-y-iz, iyi-siniz, iyi-dirler

B)FİİL ÇEKİM EKLERİ

1)Zaman ekleri (Bildirme Kipleri): Fiillerde hareketin yapıldığı zamanı bildirir.

Örnek: gel-miş (Duyulan geçmiş zaman)
oku-du (görülen geçmiş zaman)
gid-i-yor (şimdiki zaman)
yat-acak (Gelecek geçmiş zaman)
Şimdi gelir (Geniş geçmiş zaman)

2)Dilek kipleri: Fiillerde dilek, şart, istek, gereklilik... gibi anlamları karşılayabilmek için getirilen kip ekleridir.

Örnek: Gider-se-m gelmem (Dilek-şart kipi)
Biraz daha oturayım (istek kipi)
Ders çalışalım (istek eki)
Artık git-meli-y-im (Gereklilik kipi)
Bunları da oku-sun (Emir eki)
Dışarı çıkın (Emir eki)

3)Şahıs Ekleri: Fiildeki eylemi gerçekleştiren şahsı belirtmek için getirilen eklerdir. Fiillerde kip eklerinden sonra gelirler.

Örnek: Geliyor-um, çalışmalı-sın, yaptı- okusak-k , üzülür-üz koşacak-sınız yürüdü-ler

YAPIM EKLERİ:

İsim ya da fiil kök veya gövdelerine gelerek onlardan başka isim ya da fiil türeten eklerdir. Yapım ekleri eklendiği sözcüğün anlamını da türünü de değiştirir. Her zaman çekim eklerinden önce gelir. Yapım eki almış bir sözcüğe türemiş sözcük ya da gövde denir.Eğer sözcük yapım eki almışsa basit yapıdır sözcük çekim eki olsa da basittir

1)İsimden İsim Yapım Ekleri: İsim kök veya gövdelerine eklenerek, yeni bir isim gövdesi oluşturan eklerdir.

Lık: kömür-lük, göz-lük , kulak-lık ...

lı: Şehir-li , para-lı , ağaç-lı , baş-lı ...

sız: su-suz, para-sız, ev-siz,

cü: göz-cü, sanat-çı, yol-cu, simit-çi,

ce: Türk-çe İngiliz-ce

daş:Çağ-daş, arka-daş, yol-daş

üncü: üç-üncü beş-inci

msı: acı-msı ekşi-msi

cil: et-cil ben-cil insan-cil

şın: sarı-şın

sal: kum-sal kadın-sal
ıt: yaş-ıt
cağız: kız-cağız çocuk-cağız
cık: az-ı-cık küçük-cük
tı: horul-tı cıvıl-tı

2)İsimden Fiil Yapan Ekler: İsim köklerine veya gövdelerine gelerek onlardan fiil türetir.

la: su-la, taş-la, uğur-la
al: çok-al, az-al, dar-al
l: doğru-l, sivri-l
a: kan-a, yaş-a, tür-e, boş-a
ar: yaş-ar, mor-ar, sarı-ar
da: fısıll-da, horul-da, gürül-de
at: yön-et, göz-et
ık: geç-ik, bir-ik
ımsa: az-ımsa, benim-se,küçü(k)-mse
kır: fiş-kır, hay-kır
lan: ev-len, rahat-la
laş: şaka-laş, der-leş, çocuk-laş
sa: su-sa, garip-se önem-se

3)Fiilden İsim Yapan Ekler: Fiil kök veya gövdelerine gelerek isim yapan eklere denir.

ca: düşün-ce, eğlen-ce
ocak-ecek: giyecek, yok-ocak, aç-ocak
ak: yat-ak, kaç-ak, dur-ak,
ga: böl-ge, bil-ge, süpür-ge,
gan: çalış-kan, unut-kan, kay-gan
gı: sev-gi, çal-gı, as-kı
gıç: bil-giç, dal-gıç, başlan-gıç
gın: yor-gun, bil-gin, bez-gin, bit-gin
ı,-i: yaz-ı, öl-ü, yap-ı, çat-ı, kok-u, doğ-u
ıcı-ici: yap-ıcı, gör-ücü, al-ıcı, sat-ıcı,
ık-ik: kes-ik, aç-ık, göç-ük,
ım-im: say-ım, seç-im, öl-üm, ölç-üm
m-in: yığ-ın, ak-ın, tüt-ün, ek-in,
nç: gül-ünç, sev-inç
ıntı: es-inti, çık-ıntı, dök-üntü,
ır-er: gel-ir, gid-er, ok-ur,
ış: otur-uş, yürü-y-üş,
ıt: geç-it, yak-ıt, ölç-üt,
ma: gülmeyi severim , konuşmayı bil.
mak: gelmek, gitmek
tı: belir-ti, kızar-tı,

4)Fiilden Fiil Yapan Ekler: Fiil soylu kelimelerden yeniden fiil yapan eklere denir.

dır: gül-dür, yap-tır, koş-tur,

ala: kov-ala, silk-ele,
er: gider, çık-ar,
imsa: gül-ümse, an-ımsa,
in: gez-in, gör-ün, sev-in, taşı-n,
r: kaç-ır, bat-ır, iç-ir,
ş: gör-üş, uç-uş, gül-üş,
t: uza-t, sap-ıt, korku-t, üşü-t,
ı: sev-il, kır-ıl, sat-ıl

BAĞLAÇLAR

Cümleleri veya aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlayarak aralarında anlam ilgisi kuran sözcüklere denir.

“İLE” - “VE” BAĞLAÇLARI

Aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlar.

- Evin ve bahçenin kapısı açıldı.(Tamlayan)
- Bu radyo Adana’da ve Mersin’de yayın yapıyor.(D.T)
- Akşam arkadaşşıma gideceğim ve her şeyi anlatacağım.
- Cehennemle cenneti bu dünyada yaşadık.(Nesne)
- Evle okul arasında mekik dokuyor.(Tamlayan)
- Annesiyle babası yarın bize gelecek.(Özne)

Uyarı: Biri bağlaç diğeri edat olan iki çeşit “ile” vardır. Bir cümlede “ile”nin yerine “ve”yi getirebiliyorsak bağlaç, getiremiyorsak edattır.

- “Bazen yandık bazen menekşelerle söyleştik.(Edat)
- “Kazaklarla ceketini parayla aldım.(B-E)

“DE” BAĞLACI

***Eşitlik, gibilik anlamı katar.**

- O filmi ben de seyrettim.
- Bence Aslı da bu işten anlamıyor.

***Abartma anlamı katar.**

- Çocuğun okuduğu şiir de şiirdi hani.

—Aldıkları araba da araba yani.

***Küçümseme anlamı katar.**

—Sen sınavı kazanacaksın da ben göreceğim.

—Sanki bu işten anlıyorsun da konuşuyorsun.

—Büyüyecek de adam olacak da bize bakacak.

***Sitem anlamı katar.**

—Okula kadar geldin de bir selam vermedin.

—İzmir'e kadar geldin de yanıma uğramadın.

***Şaşma,inat,sebep, korkutma anlamı katar.**

—Kardeşin de mi bizimle gelecek?(Şaşma)

—Ufaklık, kalemi vermem de vermem,diyor.(İnat)

—Ailesiyle kavga etti de evi terk etti.(Sebep)

—Dışarı çık da göreyim.

***Ama, fakat anlamında kullanılır.**

—Pansiyona kaydını yaptı da yerleşmedi.

—Bize gelmiş de fazla kalmamış.”

Uyarı: Türkçede biri bağlaç diğeri hal eki olan iki çeşit “de” vardır. “De”yi cümleden çıkardığımızda cümlenin yapısı bozulursa ektir bitişik yazılır, bozulmazsa bağlaçtır ayrı yazılır.

—Bakkalda sebze de satılıyormuş.

—Ayşe de okulda kalmış.

“AMA” , “FAKAT” BAĞLACI

***Karşıt anlamlı iki cümleyi birbirine bağlar.**

—Sınava çok iyi hazırlandı ama üniversiteyi kazanamadı.

—Her sabah spor yapıyor ama zayıflayamıyordu.

***Koşul, pekiştirme anlamı katar.**

- Dışarı çıkabilirsin ama eve erken döneceksin.
—Seninle sinemaya gelirim ama işim olmazsa.
—Bu kitabı sana alacağım ama okuyacaksın.
—Dışarıda soğuk ama çok soğuk bir hava var.
—Büyük ama çok büyük bir bahçesi vardı.

“ANCAK” ,“YALNIZ” BAĞLACI

Yalnız sözcüğü;

- *Ama, fakat anlamında kullanılıyorsa bağlaç,
- * Bir tek, sadece anlamında kullanılıyorsa edat,
- * Önündeki ismi niteliyorsa sıfat,
- * Fiili niteliyorsa zarftır.

- Geziye yalnız bizim sınıf katıldı. (edat)
—Bu adam evde yalnız yaşıyor. (zarf)
—Yalnız insanlar hayata karamsar bakarlar. (sıfat)
—Onunla konuşurum yalnız fikrim yine de değişmez.(bağ)
—Bu işin üstesinden ancak sen gelirsin. (edat)
—Yoğun trafikte işe ancak yetişebildim. (zarf)
—Bütün gün evde yalnızdım. (adaşmış sıfat)
—Filmi seyredebilirsin ancak yarın erken kalkmalısın.(b.)

“Kİ” BAĞLACI

***Özneyi pekiştirir.**

- Ben ki yedi iklimin padişahıyım.
—Sen ki Fransa eyaletinin valisisin.

***Neden-sonuç vardır.**

- Günü kötü geçmiş ki çok kızgın görünüyor.

—Sana değer veriyorum ki seninle konuşuyorum.

***Kuşku,yakınma,şaşma,amaç-sonuç, tahmin**

—Beni tanımıyorsun ki...(Yakınma)

—Kafamı bir kaldırdım ki onu karşımda gördüm.(şaşma,)

—Arabayı o çizmiş olabilir mi ki?(Kuşku)

—Sana iç buldum ki kimseye muhtaç olmayasın.(A-S)

—Geç saatlere kadar çalışmış olmalı ki sabah uyanamamış. (tahmin)

“HEM...HEM” BAğLACI

Karşılaştırılan iki unsurun hepsi anlamını vermektedir.Eş görevli sözcükleri bağlar.

—Hem arabayı hem evi üzerine alacakmış.(Nesne)

—Hem ucuz hem kaliteli ayakkabı satıyor.(Sıfat)

—Hem alışıyor hem niversite okuyor.(Cümle)

NE...NE BAğLACI

Cümleyi anlamca olumsuz yapar. Karşılaştırılan iki unsurun hiçbiri anlamını verir.

*Sallanmaz o kalkışta ne bir mendil ne bir kol.(zne)

*Adam kızını ne arıyor ne soruyor. (yüklem)

*Ne kızı veriyor ne dnr kstryor. (cümle)

*Bu konu ne seni ne beni ilgilendirir. (nesneyi)

NOT: İki karşıt sıfatı birbirine bağlarsa “ikisinin arası, ortası” anlamı verir.

• Kız ne zayıf ne şişman biriydi.

• Konuşan adam ne uzun ne kısaydı.

ya...ya bağlacı:

Karşılaştırılan unsurlardan birini ifade etmek için kullanılır.

• Ya bu deveyi gdeceksin ya bu diyardan gideceksin. (cümleleri)

- Aynayı ya Ayşe ya Özlem kırmıştır. (özne)
- Ya salonun ya mutfağın penceresi kırıldı. (tamlayan)
- Takıma ya beni ya onu alacaksın (nesneyi)

DİĞER BAĞLAÇLAR

- Ogün okula geledim çünkü çok hastaydım. (sebep)
- Bu maçı kazanacağız hatta şampiyon olacağız.(pekiştirme)
- Mademki söz verdin, sözünü tutacaksın.
- Bu mağazada elbiseler çok güzel üstelik çok ucuz.
- Sanki dağları sen yarattın.
- Meğer bütün evi o dağıtmış.
- Eğer kardeşine uğrarsan selamımı söyle.
- Çok geç kaldılar; yoksa kaza yaptılar.
- Ders çalışmıyor; üstelik yaramazlık yapıyor.
- Önce bunlardan yani çok iyi bildiğiniz sorulardan başlayın.
- Bizde yahut sizde çalışabiliriz.
- İster yazarsın ister yazmazsın.